

Faktory ovlivňující účinek léčiv

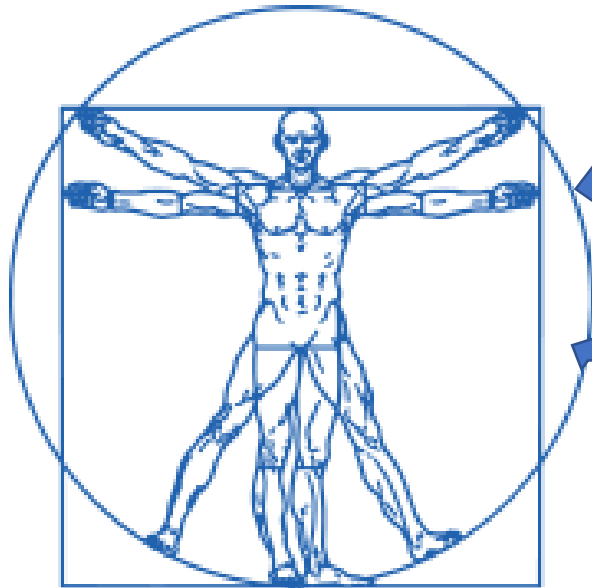
Mgr. Jana Merhautová, Ph.D.

věk, pohlaví, etnikum

tělesná konstituce

genetické faktory

patologický stav

opakované podávání

kombinace léčiv

dávka

léková forma

fyz-chem vlastnosti

chemické vlastnosti

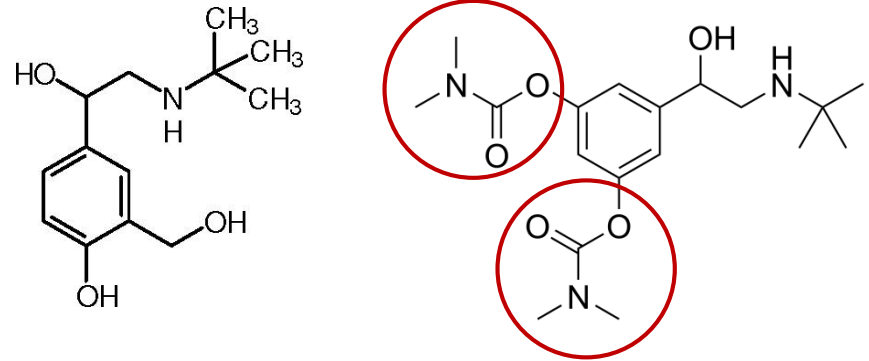

(Fyzikálně-)chemické vlastnosti léčiva

- Ovlivňují farmakokinetiku i farmakodynamiku

Změny chemické struktury

- Zesílení, prodloužení účinku, selektivní účinek apod.
- Příklad: salbutamol a bambuterol:

Lipofilita a hydrofilita

- Rozpustnost léčiva
- Lipofilní látky dobře prostupují přes membrány
- Hydrofilní látky se dobře distribuují do tělních tekutin
- Důležité např. pro vstup přes HEB

Ionizace (náboj) molekul, pK_a

- Ionizované látky neprostupují membránami

Léková forma, způsob podání

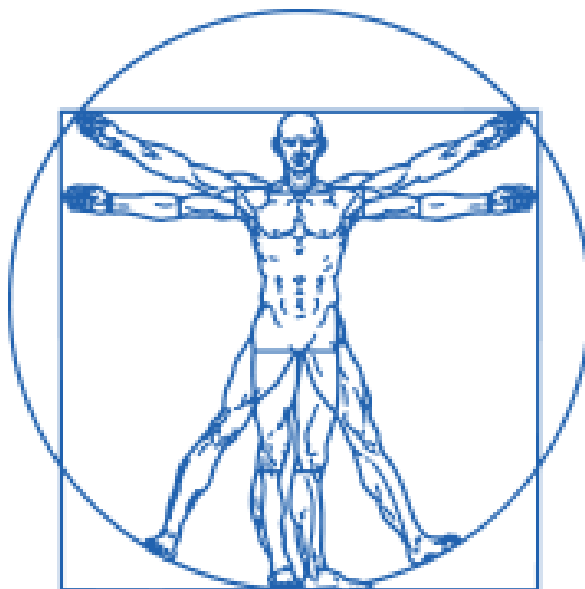
- Viz cvičení č. 3 (24. 10. 2018)
- **Biologická dostupnost**
  - Hodnoty $C_{\max}$ a $T_{\max}$ + profil plazmatických hladin
- Lékové formy 2. generace
  - prodloužené uvolňování
  - zpožděné uvolňování
- Lékové formy 3. generace
  - cílená biodistribuce

věk, pohlaví, etnikum

tělesná konstituce

genetické faktory

patologický stav

Věk: dětské pacienti

- **Odlišnosti ve farmakokinetice**

- A: ↑ absorpce přes kůži
- D: nezralost HEB cca do 2 let,
↓ tukové tkáně (↓ Vd lipofil. léčiv)
- M: dozrávání glukuronidace v prvních 6 měs.
- E: zprvu ↓ renální funkce, po cca 5 měsících dozrání,
pak i ↑ exkrece než u dospělých

- **Odlišnosti ve farmakodynamice**

- Jiný charakter nebo síla účinku – KI nebo rel. KI
- ASA – Reyův syndrom (hepatopatie, encefalopatie)
- Tetracykliny – porucha vývoje kostí a zubů
- Antihistaminika 1. generace – paradoxní reakce
- Benzodiazepiny – paradoxní reakce

Věk: starší pacienti

- Komorbidity – polypragmázie
- **Odlišnosti ve farmakokinetice**
  - A: ↓ prokrvení GIT, ↑ pH žaludku
  - D: ↑ tukové tkáně, ↓ hydratace
  - M: zhoršení jaterních funkcí
  - E: ↓ renálních funkcí
- **Odlišnosti ve farmakodynamice**
  - Jiný charakter nebo síla účinku – KI nebo rel. KI
  - ↑ citlivost CNS, změny v imunitě, křehkost...
  - Zmatenost: starší antidepresiva, anticholinergika, benzodiazepiny, inzulin na noc, jiná antidiabetika (der. sulfonylmočoviny) → riziko pádů
  - Beersova kritéria – léčiva nevhodná ve stáří

Pohlaví nemocného

- M vs. Ž: Odlišná hmotnost, tělesná konstituce, podíl svaloviny a tuků
- Odlišnosti v **absorpci, eliminaci** – zatím min. klin. význam
- Vyšší **citlivost CNS** na neurotropní léčiva v období hormonálních změn – puberta, menstruace, klimakterium
- Období **těhotenství a laktace** u žen
  - Přestup léčiv přes placentu
  - Přestup léčiv do mateřského mléka

Teratogenita léčiv

- Prvních 14 dní těhotenství – „vše nebo nic“
- **Organogeneze** (do 55. dne) – abnormality tělesné stavby
- **Růst a vyzrávání** (do 40. týdne) – funkční abnormality
- Příklady:
  - ATB: tetracykliny, sulfonamidy
  - KVS: inhibitory ACE, β -blokátory, sartany
  - Antikoagulancia: warfarin
  - Retinoidy, vitamin A
  - Tyreostatika
  - Antiepileptika – valproát, fenytoin, karbamazepin
  - Glukokortikoidy
  - Cytostatika

Tělesná hmotnost a konstituce

- Dávkování: dospělý člověk **70 kg**
- Extrémy posuzovat individuálně
- **Sportovci** – vyšší dávky léčiv ovlivňujících kosterní svaly (myorelaxancia)
- **Obézní** – možnost akumulace lipofilních léčiv

Etnikum, tělesné znaky

- Především odlišná farmakokinetika (hl. M)
- Asiaté – nižší M, potřeba nižších dávek
- Černoši – vyšší M, potřeba vyšších dávek
- Zrzavost – vyšší dávky celkových anestetik, analgetik

Genetické faktory

- Bodové mutace zdrojem kinetické i dynamické **variability**
- **Genetický polymorfismus** – mutace v populaci > 1 %
- Genetický polymorfismus biotransformačních enzymů:
  - *Pomalí metabolizátoři* – enzym s nízkou/nulovou aktivitou (homozygoti)
  - *Intermediární metabolizátoři* – heterozygoti
  - *Rychlí (extenzivní) metabolizátoři* – homozygoti bez mutace
  - *Ultrarychlí metabolizátoři* – amplifikace genu pro enzym
- Souvislost i s etnikem, tělesnými znaky

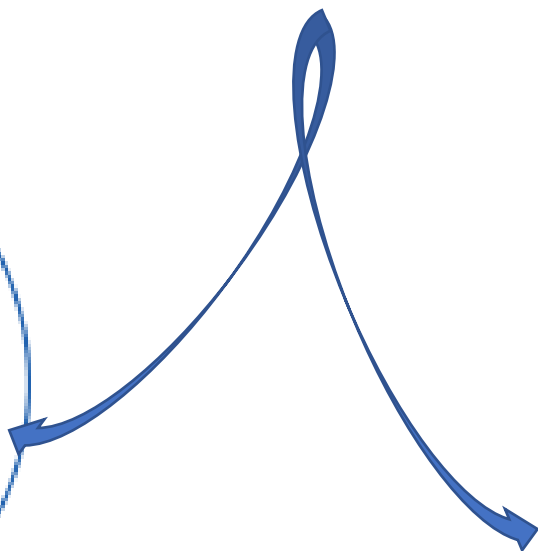
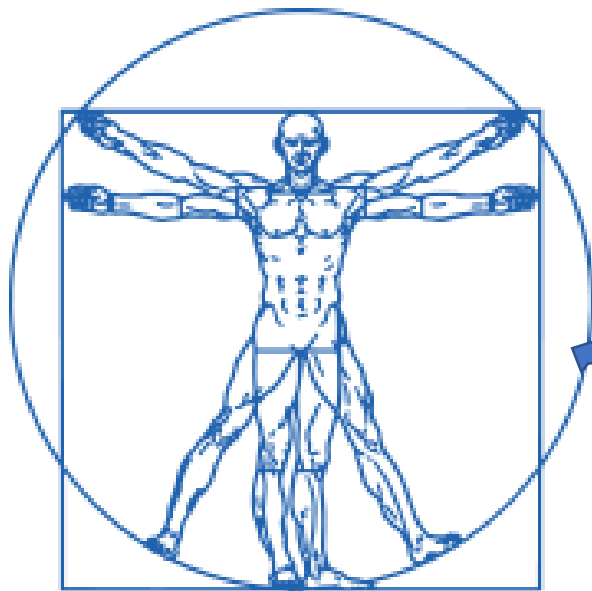
Patologický stav, komorbidity

- Může být **podmínkou účinku** – horečka
- Ovlivňuje **dynamiku i kinetiku** léčiva
- **KI a rel. KI:**
  - β -blokátory a bradykardie
  - Parasympatolytika a glaukom
  - Glukokortikoidy a vředová choroba
- Ovlivnění **absorpce** – sliznice GIT
- Patologie **eliminačních orgánů:**
  - Postižení jater, ledvin
  - Možnost intoxikace – nutnost úpravy dávkování
  - Možnost nedostatečného účinku – proléčiva

opakované podávání

kombinace léčiv

dávka

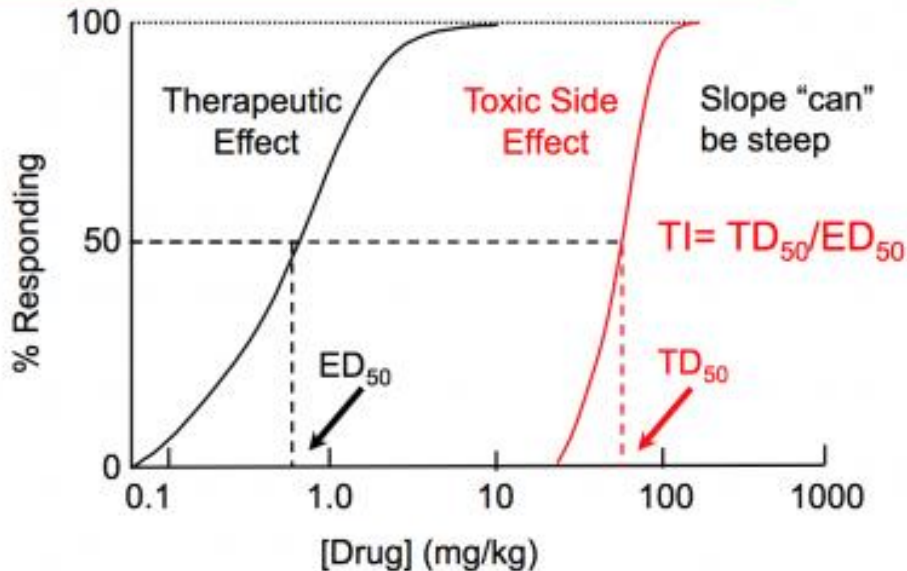

Dávkování léčiva

- Podprahová dávka
- Prahová dávka
- Nadprahová dávka   terapeutická
    maximální

- Efektivní dávka (ED50)
- Toxická dávka (TD50)
- Letální dávka (LD50 – pouze preklinický experiment)

- Terapeutická šíře a terapeutický index

Kvantální vztah dávky a účinku

Drug Safety - Therapeutic Index

Závislost kumulativního výskytu reakce na podané dávce u souboru subjektů

ED₅₀ = dávka, která s největší pravděpodobností vyvolá u 50 % subjektů odpověď

Informace o bezpečnosti léčiva:

Terapeutický index TD_{50}/ED_{50}

Terapeutická šíře $TD_{50} - ED_{50}$

$TD_5 - ED_{95}$

TD₅₀, LD₅₀

Osa x = log dávky

Osa y = kumulativní výskyt reakce [%]

Opakované podávání

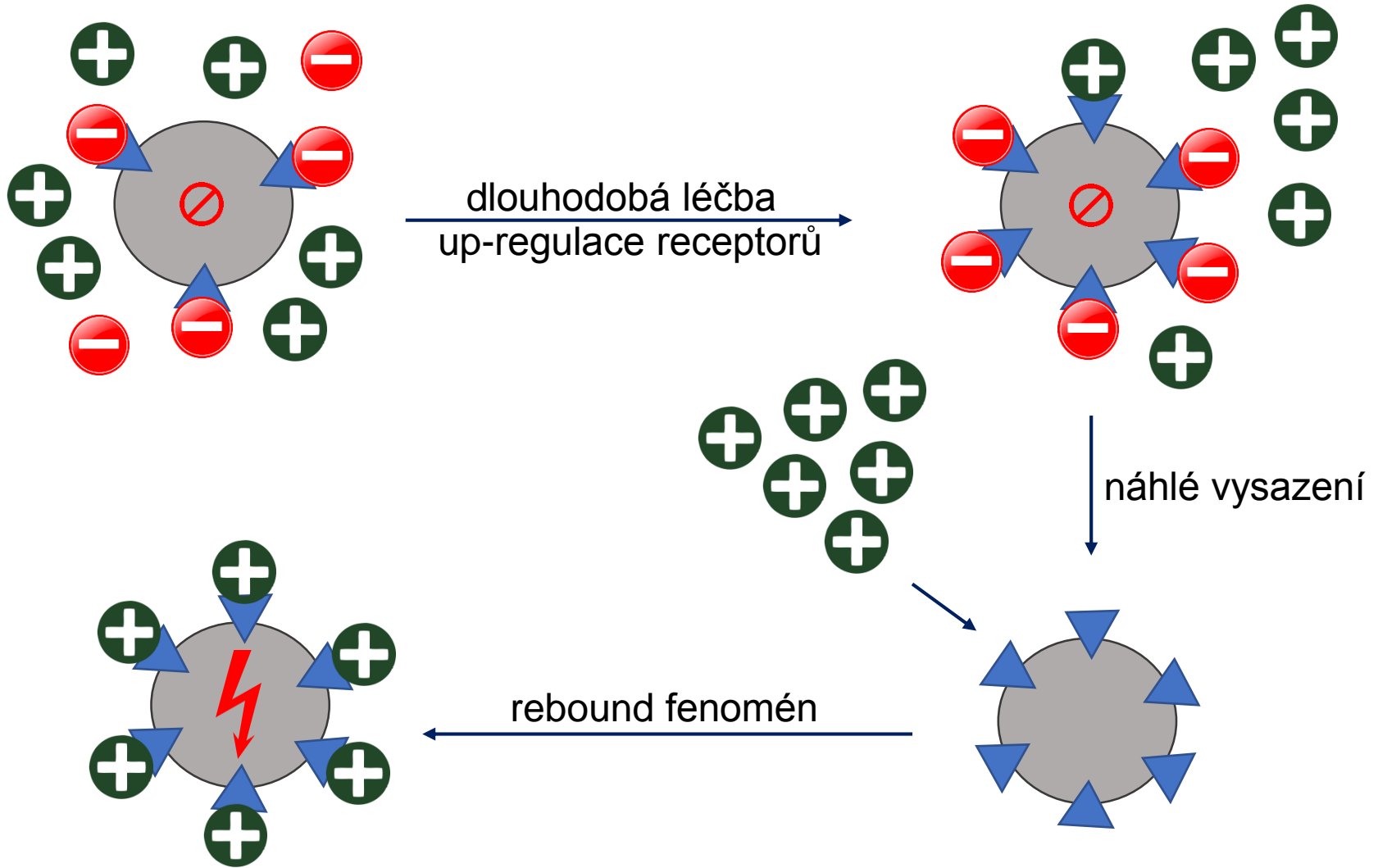
Down-regulace receptorů

- **Snížení počtu** rcp. jako následek podávání agonistů
- V praxi typické např. u agonistů α_1 receptorů

Up-regulace receptorů

- **Zvýšení počtu** rcp. jako následek podávání antagonistů
- Nutnost postupného navyšování dávky – tolerance
- Při náhlém vysazení riziko **rebound fenoménu**
- V praxi časté např. u antagonistů β receptorů

HYPERTENZNÍ KRIZE

 Antagonista = β -blokátor

 Agonista = endogenní ligand

Opakované podávání

- Zesílení nebo zeslabení odpovědi na léčivo
- Léková závislost

- **Kumulace léčiva** – krátké intervaly mezi dávkami, které neodpovídají biolog. poločas

- **Tolerance** – nutnost zvyšovat dávku pro zachování účinku
  - Indukce biotransformačních enzymů
  - Up-regulací receptorů (podání antagonistů)

Kombinace léčiv

- Lékové interakce – přednáška v PS2018
- Interakce léčiv a složek stravy – cvičení v JS2019
- **Synergismus = zesílení účinku**
  - Žádoucí: kombinace antihypertenziv, cytostatik, antiemetik, potencované peniciliny...
  - Nežádoucí: diklofenak a warfarin (kazuistika cv. 2)...
- **Antagonismus = zeslabení účinku**
  - Žádoucí: heparin a protamin-sulfát (antidotum)
  - Nežádoucí: azolová a polyenová antimykotika

**Příští týden: Lékové formy,
aplikační způsoby (cv)**